

[EN RECORD DE JORGE WAGENSBERG]

Vida quotidiana atrapada en ambre

per JORGE WAGENSBERG

Una tarda dels anys noranta estava descansant en una platja de la República Dominicana després de bussejar a la badia de Samaná amb l'equip de l'Aquari de Santo Domingo (probablement la millor instal·lació de fauna aquàtica de tot Amèrica Llatina). De sobte se'm va acostar un nen d'uns set o vuit anys i em va mostrar una petita peça d'ambre polit dins de la qual es podia observar amb tot detall una preciosa formiga de reflexos daurats, atrapada al seu dia per la resina d'una planta. És l'anomenada *Hymeneae*, avui extinta i que va viure fa uns trenta milions d'anys. Un parent semblant actual d'aquest arbre es coneix avui a Cuba amb el nom de *algarrobo*.

La resina de les plantes és, com se sap, el sistema de defensa en el món vegetal. Quan la planta pateix una ferida —l'atac d'algun animaló o s'enfronta a qual-sevol altra classe d'amenaça (com el foc)— la resina flueix fins al punt en qüestió per intentar sufocar la crisi. Era la primera vegada que tenia una d'aquestes joies a la mà i que podia observar a pleret directament a la llum del sol, per a triar llums i ombres d'aquell insecte que havia viscut fa milions d'anys i la fi del qual havia capturat la instantània que estava fent girar entre els dits. La imatge em va sorprendre no sols per la bellesa i la impagable informació científica, sinó sobretot per la frescor de l'escena capturada, fa un bon tros d'història de l'evolució biològica i comprimida en un instant. La formiga encara sostenia una llavor entre les mandíbules.

—Me la compra, senyor?

L'endemà em vaig acomodar davant de milers de peces meravellosament polides. Vaig emprar tres dies a fer desfilars sota el microscopi milers d'escenes de la vida quotidiana d'aquella remota època. Vaig triar-ne un centenar i vaig convocar un curiós equip interdisciplinari d'amics per a estudiar aquelles escenes irrepetibles. Només hauria faltat potser un bon detectiu expert a interpretar les proves trobades en l'escena del crim. Segueixen només uns pocs exemples:

Campi qui pugui! En aquesta peça extraordinària apareix part d'una colònia de formigues fugint en desbandada. Vam arribar a publicar catorze articles científics professionals i molts treballs de divulgació basant-nos-hi. En un es definia tota una nova espècie de formigues fòssils (*Taynomirmex caritatis*). En l'es-

Miguel Lorenzo

cena de la tragèdia es veu de tot: obreres portant larves, nimfes i fins i tot un paquet d'ous. La pregunta és senzilla: quina mena de cataclisme va sobrevenir pocs segons abans que l'ambre fixés aquella mena de Pompeia?

Afaieteu abans de menjar. En aquesta segona escena, un coleòpter afaita un altre molt pelut abans de cruspir-se'l. Alguns d'aquests pelets, ja tallats i probablement urticants, es veuen encara escampats pel terra, com s'esdevé en el de tantes perruqueries. El drama els havia enxampat a mitja sessió d'afaitat...

Quo vadis? En aquesta instantània una multitud d'insectes de gran diversitat i grandàries es mou en la mateixa direcció. Sembla que tots els individus han decidit el mateix pelegrinatge. On van? La resposta, com suggereixen fins i tot les antenes dels insectes més forts, és que no van enlloc, sinó que tots els individus són arrossegats per un únic riu de resina que segrega un arbre que es defensa d'alguna amenaça.

Sona l'alarma. Una formiga obrera aixeca el gàster desesperada i emet una substància a la resta de la colònia com si es tractés d'una alarma d'un cotxe de bombers.

Somrient al futur. Un gegantí tèrmit soldat sembla somriure'ns amb la seva gola temible a través dels mil·lennis que ens separen. Ningú no li havia dit que no para gens bé això de mirar a càmera... ✪

Jorge Wagensberg. Físic i divulgador de la ciència (1948-2018). Aquesta columna pòstuma va ser enviada per l'autor poques setmanes abans de la seua mort. Amb ella finalitza una secció que ha tancat cada número de MÈTODE des de 2004 i en la qual l'autor ens ha impulsat sempre a buscar el goig intel·lectual i la bellesa de la ciència. Aquest número està dedicat a la seua memòria.